

УДК 378.6.091.113:02](477.54-25)(092)



Ірина Черняк,

здобувач Київського національного університету культури і мистецтв

Внесок О. Сокальського у розбудову структурних підрозділів Харківського державного інституту культури

У статті висвітлено діяльність О. Сокальського на посаді директора Київської філії Харківського державного бібліотечного інституту (з 1964 року — Харківського державного інституту культури), його внесок в організацію філії, а в подальшому самостійного вищого навчального закладу — Київського державного інституту культури (нині — Київський національний університет культури і мистецтв).

Ключові слова: філія, директор, структурний підрозділ, підготовка кадрів, бібліотекар, навчальні заклади.

Актуальність. Під час попереднього дослідження життєвого та творчого шляху О. Сокальського (1918—1991) було розглянуто етапи його зростання як керівника, педагога, науковця, організатора культурно-мистецької освіти [9; 10]. Проте малодослідженими є період його перебування на посаді директора Київської філії Харківського державного інституту культури (нині — Харківська державна академія культури), внесок у розбудову відокремленого структурного підрозділу вишу.

Мета статті — спираючись на архівні документи, проаналізувати діяльність О. Сокальського як керівника Київської філії ХДІК, його внесок в організацію освітнього процесу, співпрацю з харківськими колегами, подальший розвиток структурного підрозділу та перетворення його у самостійний навчальний заклад.

Виходячи з мети визначено такі завдання: окреслити основні етапи розвитку ХДАК; розкрити напрями діяльності Київської філії ХДІК; проаналізувати діяльність О. Сокальського на посаді директора філії.

Харківська державна академія культури веде відлік від 10 вересня 1929 року — офіційної дати створення інституту [3]. 1931 року його було перейменовано у Всеукраїнський інститут комуністичної освіти (ВУІКО), 1935 — реорганізовано в Український бібліотечний інститут, який з 1939 року мав назву "Харківський державний бібліотечний інститут" [3]. На той час у його складі були факультети підготовки працівників масових бібліотек та бібліотек для дітей. У середині 1939 року Всесоюзний комітет у справах вищої школи затвердив Устав Харківського бібліотечного інституту, згідно з яким він одержав статус "державного". Щорічна кількість студентів, які вступали на денну форму навчання, становила 150 осіб, з них на факультет культосвітньої роботи — 60, на бібліотечний — 90 [4, арк. 15].

У кінці 50-х — на початку 60-х років минулого століття розвиток Харківського бібліотечного інституту набув значно вищого рівня порівняно з минулими роками: змінилася структура закладу, удосконалювалися навчальні плани, створювалися нові кафедри — хорового диригування, народних інструментів, театральної майстерності. Професорсько-викладацький склад нараховував 10 професорів, 16 доцентів (з них 6 кандидатів наук), 90 старших викладачів (з них 4 кандидати наук), 34 викладачі, 23 асистенти. Внаслідок таких змін інститут перетворився на багатопрофільний вищий навчальний заклад, в якому відбувалася підготовка переважної частини спеціалістів для найбільш розвиненої й

масової мережі установ культури — колективів художньої самодіяльності. Щорічно на заочний та вечірній відділи ХДБІ за спеціальністю "Культосвітня робота" вступало 100 осіб, а за фахом "Бібліотечна справа" — 740 [4, арк. 16].

За такого стрімкого розвитку назва установи не відповідала змісту діяльності, негативно впливала на організацію прийому до інституту перспективної молоді, перешкождала залученню до педагогічної роботи кваліфікованих спеціалістів. Відповідно, ректорат звернувся до Міністерства культури з пропозицією про перейменування вишу в Інститут культури, на що отримав позитивну відповідь. У 1964 році Рада Міністрів Української РСР затвердила пропозицію Міністерства культури й ухвалила надалі іменувати ВНЗ "Харківський державний інститут культури" (ХДІК) [5, арк. 116].

Статистичні дані свідчать, що від 1940 до 1970-х років, динаміка розвитку бібліотечної мережі стрімко зростала. 1946 року кількість книгозбірень різних типів становила 9921 заклад, із книжковим фондом 34 757 756 од. зб., а на початок 1965 року в країні налічувалося 70 686 бібліотек, з них 26 724 (37,8%) установи працювали в місті, а 43 962 (62,2%) — у селі, книжковий фонд нараховував 439 млн од. зб. [1].

Вищу освіту мали 23,8% загального числа бібліотечних працівників, середню — 74,0%, без середньої освіти — 2,2%. Однак, як свідчить статистика, починаючи з 1963 року, кількість книгозбірень поступово зменшується: якщо 1960 року бібліотек усіх видів налічувалося 76 851, у 1964 їх стало 71 307, то в 1970 — 68 542 [1]. Скорочення мережі відбулося внаслідок об'єднання дрібних бібліотек та реорганізації їх у філіали або пересувні пункти.

Значна кількість книгозбірень потребувала висококваліфікованих кадрів і єдиний в Україні бібліотечний інститут не міг забезпечити їхній дефіцит належним чином. Постало нагальне завдання відкриття вищих навчальних закладів, в яких готуватимуть бібліотечних працівників. Відповідно, 1961 року Міністерство культури УРСР ухвалило рішення відкрити Київський філіал Харківського державного бібліотечного інституту, який здійснюватиме підготовку бібліотекознавців, бібліографів вищої кваліфікації для масових, наукових, дитячих та технічних бібліотек. Директором філії було призначено Олексія Степановича Сокальського [6, арк. 39, 42], адже він мав досвід керівної роботи на посаді директора Київського технікуму підготовки культурно-освітніх працівників (1954) [7, арк. 24, 25] та керівника навчальних закладів у 1953—1964 роках. Як здібний лідер-організатор, він чітко

розумів принципи роботи в цій галузі, ставив перед студентським та викладацьким колективами конкретні завдання і вимагав їх бездоганного виконання.

Київський філіал було розташовано в окремому п'ятиповерховому будинку площею 2500 кв. м по вул. Чигоріна, 20. Облаштовано кабінети бібліотекознавства, бібліографії, технічних засобів бібліотечної справи, укомплектовано бібліотеку, кінофіковано зал, у достатній кількості підготовлено наочні посібники, аудиторії забезпечено належним навчальним обладнанням. Під гуртожиток філіалу (на 400 місць) було передано окреме чотириповерхове приміщення київської середньої художньої школи по вул. Герцена, 2.

У київській філії працювало 6 кафедр. Олексій Степанович проводив роботу з формування педагогічного колективу, запрошуючи провідних фахівців галузі зі значним досвідом бібліотечної роботи. У філії викладало 4 доктори наук, понад 20 кандидатів, професорсько-викладацький склад розробляв важливі науково-теоретичні проблеми бібліотекознавства, бібліографії та книгознавства тощо [8, арк. 10, 11, 12].

О. Сокальський був надзвичайно вимогливим до педагогічного колективу, закликав приділяти науковій роботі більше уваги, працювати над дисертаційними дослідженнями, науковими посібниками, виданням підручників. Викладачі готували і оприлюднювали окремими брошурами або в наукових записках інституту статті та лекції, а також працювали над розробкою лекційних курсів, які вони читали, оскільки бракувало підручників з культосвітньої роботи. За роки роботи філії О. Сокальський видав низку наукових праць: "Школа майстерності" (1962), "Вузи мистецтва у новому році" (1962), "У навчанні та праці" (1964), "Книга, бібліотекар, бібліотека" (1965), "Спеціалісти для села" (1967), "Як ми готуємо кадри" (1968) та багато інших. Разом із колегами (Є. Таммом та В. Туровим) працював над виданням навчального посібника "Бібліотечні фонди і каталоги" (1966), в якому вперше висвітлено питання комплектування бібліотечних фондів і каталогів.

Важливим етапом розвитку Київського філіалу було створення при ньому курсів підвищення кваліфікації культосвітніх працівників. Згідно з наказом Міністерства культури УРСР № 92 від 13 березня 1962 року організацію підвищення кваліфікації без відриву від виробництва керівних працівників та спеціалістів закладів культури покладено на Київський філіал Харківського державного бібліотечного інституту [4, арк. 47, 48]. Упродовж 1962, 1963, 1964 років завідувачі райвідділів культури, директори будинків культури, завідувачі райбібліотек, інспектори райвідділів культури, методисти райбудинків культури та методисти мали пройти курси підвищення кваліфікації, навчальні плани та програми для яких розробляли спеціалісти філіалу.

За роки перебування на посаді керівника Київського філіалу Харківського інституту, маючи багаторічний досвід роботи в освітянській галузі, Олексій Степанович усвідомив, що філія досягла високого рівня і перспективним завданням визначав створення самостійного бібліотечного інституту. В офіційному зверненні до Міністерства культури він доводив, що за обсягом, змістом та якістю освітньої й наукової роботи філіал фактично був вищим навчальним закладом, але брак відповідного юридичного статусу гальмував його подальший розвиток [8, арк. 10, 11]. Ці плани керівник зміг реалізувати 1968 року, коли нагальною була потреба вдосконалення діяльності культурно-освітніх закладів, рівень роботи яких залежав насамперед від якості підготовки кадрів та їхньої чисельності. Відповідно, Рада Міністрів УРСР подала клопотання до ЦК КП України з проханням розглянути питання про реорганізацію філіалу в самостійний вищий навчальний заклад — Київський державний бібліотечний інститут, аргументуючи, що створення окремого ВНЗ сприятиме поліпшенню підготовки бібліотечних кадрів та активізації наукових досліджень із питань бібліо-

текознавства, бібліографії та книгознавства [6, арк. 42]. До того ж саме в столиці було зосереджено багато республіканських, наукових, спеціальних бібліотек, служб наукової інформації, які мали стати базами дослідної роботи.

Створення та розвиток київського філіалу ХДІК є окремою сторінкою наукової діяльності О. Сокальського. Завдяки його наполегливій праці та професійним лідерським якостям керівника філіал перетворився на самостійний вищий навчальний заклад — Київський державний інститут культури ім. О. Корнійчука (КДІК) (1968), а згодом — на Київський національний університет культури та мистецтва (1997).

Аналізуючи грані таланту та досягнення О. Сокальського як вченого, педагога, організатора та керівника, можемо зробити *висновок*, що його внесок у розвиток вітчизняного бібліотекознавства загалом і київського вищого зокрема надзвичайно вагомий і потребує подальшого ретельного дослідження.

Список використаної літератури та джерел

1. Книга и книжное дело в Украинской ССР. — Київ : Наукова думка. — 1986. — С. 58, 59, 241, 245, 325.
2. Особистий архів Л. Одинокої.
3. Харківська державна академія культури. — Режим доступу: <http://www.ic.ac.kharkov.ua/>; <http://www.ic.ac.kharkov.ua/Academia.html>. — Назва з екрана.
4. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф.-5116, Довідки та доповідні записки про роботу учбових закладів Міністерства культури УРСР за 1963 рік. — Оп. 12. — Спр. 383 — Арк. 15, 16, 47, 48.
5. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф.-5116, Листування з вищестоящими організаціями з питань створення нових учбових закладів, нових учбових програм і інше за 1964 рік. — Оп. 12. — Спр. 418. — Арк. 116.
6. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф.-5116, Листування з вищестоящими організаціями з питань відкриття нових учбових закладів, навчання студентів іноземців за 1967 рік. — Оп. 12. — Спр. 508. — Арк. 39, 42.
7. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф.-5116, Накази міністерства культури СРСР та Міністерства вищої та середньої спеціальної освіти за 1954 рік. — Оп. 12. — Спр. 21. — Арк. 24, 25.
8. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф.-5116, Листування з вищестоящими організаціями з питань відкриття нових учбових закладів, навчання студентів, іноземців і інше за 1968 рік. — Оп. 12. — Спр. 533. — Арк. 10, 11, 12.
9. Черняк І. В. Наукова і педагогічна діяльність Олексія Степановича Сокальського у Київському державному інституті культури ім. О. Корнійчука (1968—1973 рр.) / Черняк І. В. // Наукові праці національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. — 2013. — Вип. № 37. — С. 692—698.
10. Черняк І. В. Недруковані архівні матеріали про організаційну діяльність О. С. Сокальського в 50—60-ті роки ХХ ст. / Черняк І. В. // Вісник Книжкової Палати. — 2014. — № 12. — С. 32—33.

В статтю раскрыта діяльність А. Сокальського на должности директора Киевской филии Харьковского государственного библиотечного института (с 1964 года — Харьковского государственного института культуры), его вклад в организацию филии, а в дальнейшем в самостоятельное высшее учебное заведение — Киевский государственный институт культуры (ныне — Киевский национальный университет культуры и искусств).

The article reveals O. Sokalskoho activities as director of the Kiev branch of the Kharkov State Library Institute (1964 Kharkiv State Institute of Culture), its contribution to the branch, and subsequently as an independent institution of higher learning — the Kyiv State Institute of Culture (now Kyiv National University of Culture and Arts).

Надійшла до редакції 10 грудня 2015 року